

FERENCZ MELINDA

A LEVELEZÉS KORLÁTAI ÉS KERETEI A 20. SZÁZAD MÁSODIK FELÉBEN

Bevezetés

A népi kultúra kutatásának anonim és kollektív tendenciájával szemben az alkotó egyénre reflektáló értelmezések a népi írásbeliség kutatásában is az individuum és sajátos írásgyakorlatának vizsgálatát eredményezték. A különböző elméleti és módszertani keretek, mint az élettörténeti megközelítés, az egyéniségvizsgálat újabb kutatási irányvonalat szabtak és újabb értelmezési horizontot kínáltak a kultúrát megélő és alakító egyén bemutatásához. Az egyén történetének és az általa, róla és hozzá írt privát történetek vizsgálata újabb kutatási dimenziót nyit meg, lehetőséget biztosítva az íráshasználatot befolyásoló kognitív struktúrák megismeréséhez és értelmezéséhez is. A levélíró egyén a kultúra, a társadalom és az intézmények interakciójában partikuláris módon reprezentálja az adott helyzetben relevánsnak minősülő eseményeket, környezetét és önmagát, olyan kontextuális összetevőkre reflektálva, amelyek a rekonstrukciós törekvésekhez lényeges adalékot nyújtanak.

Kutatásom során 20. századi levélgyűjteményeket és a benne foglalt, főként a század második feléből származó gyergyószárhegyi magánleveleket elemezve, a levelezésre mint a hagyomány által is meghatározott szociokulturális tevékenységre, a levelezést folytató egyén intencióira, levelezési/levélírási szokásaira kérdezek rá. Az elemzés során azokat a habitusokat és körülményeket vizsgálom, amelyek a levél írását, továbbítását, recepcióját és használatát körvonalazzák az adott személy életében. A levelek tartalmi és kontextuális elemzésében a fókuszpont a levelezés egyéni aspektusára, a levelet író egyénre és annak mikrovilágára összpontosít. A levélíró egyént befolyásoló tényezőként határozható meg a levélírási gyakorlaton túl az a politikai kontextus, amely a kommunizmus elveit tartotta leglényegesebb szempontnak, így a levelek privát világát legtöbb esetben megsértette a magánlevelek tartalmát átvizsgálva.

A levélgyűjtemények adatolása és interpretációja során a feladó, a címzett és a levélgyűjtemény tulajdonosának kérdésköre is problematizálódik. A levélhagyaték egyik sajátos forrásadottságából adódik mások történeteinek őrzése az általuk elküldött levelek birtoklásával. A felgyűjtött/megőrzött/továbbörökített levélgyűjtemény többnyire egy személy köré csoportosuló levelezői kör tagjainak leveleit tartalmazza, így elemzésük során egy konkrétan behatárolt időintervallum és pontosan adatolható szövegmenyiség rendelhető hozzá az adott levelezői kör tagját képező személyekhez. Ezeknek a tartalma olyan egyének és mikroközösségek aktuális élethelyzetére biztosít rálátást, akik köré a történetek csoportosulnak, így adott életpályák dokumentumaiként is értelmezhetők.

A megőrzött levélgyűjteményben maga a tulajdonos ritka esetben jelenik meg közvetlen módon levélíróként, az adott levéltömb általában nem rendelkezik az aktuális tulajdonos által írt levéllel. Az egyetlen levélgyűjteményben található különböző személyektől származó levelek kapcsán újabb értelmezési szempont az, hogy hogyan körvonalazódnak különböző egyéni levélírási habitusok, milyen objektív és szubjektív feltételek határozzák meg ezt a magatartást, és hogyan reflektálnak a levélírók mindezekre leveleikben. Az általános gyakorlat mikrokontextusban való vizsgálata azokra a kérdésekre ad választ, hogy mennyire szerveződik eltérő módon egyénenként ez az írásgyakorlat, milyen célból és milyen funkciónak rendeli alá egy-egy személy a hagyományból szerveződő társadalmi gyakorlatot.

Az azonos feladóhoz csoportosítható levelekre koncentrálnak (az élettörténeti epizódokon túlmenően) a levél újabb reprezentációs lehetőségeket biztosít a levélíró számára: konkrétan az egyén bizonyos felvállalt és megszövegezett szerepeinek megnyilvánulására ad lehetőséget, illetve a levélíró környezetében történő események mediátoraként, krónikásaként a mindennapokban zajló események közvetítését biztosítja, adott politikai helyzetben alárendelődik a rendszer elvárásainak az egyéni mondanivaló közvetítése.

A levelek eredeti közegükből kiszakadva, újabb és újabb tulajdonosok birtokába kerülnek, újabb és újabb funkcióknak rendelődnek alá. Kérdésként adódik, hogy a levelek milyen családi archívumi szövegkontextusba

integrálódnak, a levélgyűjteményt őrző személy, a levelek aktuális tárgyi kontextusa mennyiben járul hozzá a levelek életpályájának rekonstruálásához és milyen egyéni és közösségi mechanizmusok számára szolgál eszközként?

Elméletek, módszerek, források

A levél azon szövegek, egyedi alkotások közé tartozik, amelyeket az aktuális kommunikációs szándék mellett az önkifejezés szándéka aktivizál egy adott műfaj keretén belül.¹ A műfajelméleti kutatások az egyént egy adott műfaj kontextusában alkotó/befogadó (produktív/receptív) aspektusában is meghatározzák. A levélírás egyéni habitusként és mindennapi írásgyakorlatként való értelmezésében az Annales-iskola kutatásai jelentenek elméleti háttérrel. Cécile Dauphin autoreflexív műfajként határozza meg a levelet, amely a levélírási habitus individuális vonatkozását, szokáselemeinek rekonstruálását teszi lehetővé. A levelekben lényeges helyet kap a levélíróknak a levélírás kontextusára történő reflektálása.² A források szemantikai elemzése lehetővé teszi azoknak a (primér/releváns) kontextusoknak³ a vizsgálatát, melyek a levélírás körülményeiben szerepet játszanak. A levelek tartalmára irányuló értelmezés olyan rekonstrukciót és rekontextualizációt tesz lehetővé, amely során a levelet író egyén és ennek mikrovilága, a levelezés egyéni/kollektív, privát/nyilvános gyakorlata, használata körvonalazható.

A levelezés és az ezt szabályozó feltételek kölcsönhatásához lényeges módon kapcsolódik az írás gyakorlatának és a műfaji szabályok ismeretének mértéke, a levelezői kör társadalmi kerete és a levélírást, a levelezést szabályozó (formális/informális) intézmény egyaránt. Ez a struktúra meghatározza a levelek tartalmi reprezentációját és e folyamatban megnyilvánuló alkotó egyéneket, így releváns azokat a konstitutív tényezőket láttatni, amelyek befolyásolják a levélíró személy megnyilvánulását e műfajban. A nyilvánosság szerkezete és szabályai (a

1 KESZEG Vilmos: *Alfabetizáció, írásszokások, populáris írásbeliség. Egyetemi jegyzet.* Kolozsvár, KJNT – BBTE Magyar Néprajz és Antropológia tanszék, 2008. 86. A levelezés elemzésének szempontjait kidolgozó korábbi munkája: KESZEG Vilmos: *Kelt levelem...Egy mezősségi parasztasszony levelezése.* Debrecen, Györffy István Néprajzi Egyesület, 1996.

2 DAUPHIN, Cécile: *Pour une histoire de la correspondance familiale.* In. *Romantisme*, 25. (1995) 89–99.

3 Elsősorban kognitív, szociális, rituális, szöveg/műfaj- és tárgyi kontextusára gondolok.

bürokrácia kiépülése, az oktatás terjedése, a kommunizmus diktálta cenzúrák, a szabadidő megjelenése, migráció fokozódása), a társadalmi kommunikáció médiumai és technikái koronként alapvetően átszervezték a kapcsolattartási habitusokat, a kommunikáció műfajstruktúráját.

A levél kötött műfaji és meghatározott retorikai hagyománnyal rendelkezik, a nyelvészeti, néprajzi, szociológiai, irodalmi diszciplínák leveleket érintő kutatásaiban hangsúlyos szerepet kapott ennek nyomon követése is. A levél egyrészt műfajismereti korlátot állít és mennyiségi keretet szab az egyének közötti kommunikációnak, ugyanakkor biztosítja a személyek közötti kommunikáció adekvát módját is.

A levél a személyes identitás textuális reprezentációja, ami az egyén gondolatainak exponálására, a körülötte zajló események közvetítésére ad lehetőséget.⁴ A levél az egyén különböző szerepeinek reprezentációja mellett a biográfia lenyomatait örökíti meg, ilyen lenyomatként az adott időintervallum szociopolitikai irányelveinek egyéni értelmezését is megőrökíti. Albrecht Lehmann a spontánul létrehozott személyes dokumentumok közé sorolja a levelet, az életrajzi feljegyzést és a naplót. A levelek egy adott korszakhoz tartoznak, amelyek a való élet egyik verzióját alkotják meg, egyfajta tudósítás a mindennapokról, amelyet a történelem önkéntelen tanúi hoztak létre.⁵ A levelek a levélíró személy tudását közvetítik, a sajátos életvilág szabályozott narratív reprezentációiként is értelmezhetőek. Ennek kapcsán feltehető a kérdés, hogy ez a tartalom önmagában mennyire alkalmas a mindennapi élet láthatóvá tételére, a mindennapi élet és egy korszak politikai ideológiájának mely szegmenseit mutatja meg?

A levélírás és az egyéni életpálya egyes szakaszai szoros összefüggésben állnak egymással. Míg a gyerek számára családi kötelességként nyilvánul meg, és az ünnepi levelek jókívánságaiban általában kimerül a levelezési gyakorlat,⁶

4 Az íráshasználat egyéni vonatkozását, a speciális élethelyzetekre vonatkozó narrációtípust, a műfaji kritériumot, illetve az írás habitusára vonatkozó mentalitást mint kánonszervező elvet történeti források kapcsán Tóth Zsombor értelmezte. TÓTH Zsombor: *Műfaj vs. íráshasználat?* In: *A történelmem terhe*. Szerk: TÓTH Zsombor. Kolozsvár, Komp-Press Korunk Baráti Társaság, 2006. 333–406.

5 DAUPHIN, C. 1995. 92.

6 Vö. POUBLAN, Danièle: *Affaires et passion. Des lettres parisiennes au milieu de XIXe siècle*. In: *La correspondance. Les usages de la lettre au XIXe siècle*. Dir. Roger CHARTIER. Paris,

az életpálya alakulásának folyamán a társadalmi kapcsolatok fenntartásának és ápolásának részeként egyre nagyobb teret kap az egyén életében.

A levelezés a fizikai távolságban élő emberek életterét nyitja meg egymás számára, kapcsolattartási lehetőséget biztosít. A levélben szereplő aktuális információk a levelező felek mindennapi életébe beépülő tartalmakkal rendelkeznek, részt vállalva a biografikus események alakulásában is. Ennek során a figyelem az intézményesített történelem mellett az individuum interpretációira, az egyéni történetekre irányul, a nagy történelmi események megélésének szubjektív módjaira, amely során az objektív történelem egy megélt történelemmé válik.⁷

A levélírók egyaránt reflektálnak arra, hogy mennyiben érintik a nagyobb történelmi/politikai események az egyén mindennapi életét, melyek azok az események, amelyekre az egyén egy adott mikrokontextusban reagál, megörökítik egy-egy esemény egyéni élettérben való lecsapódását. Ezáltal a levelek tartalmi elemzése olyan rekonstrukciót és rekontextualizációt tesz lehetővé, amely során a levelet író egyén és ennek mikrovilága, a levélírói tevékenység egyéni, illetve mikroközösségi használata, a mindennapokat meghatározó hírértékű esemény válik körvonalazhatóvá. A levelek tartalmának értelmezése, a forrásadottságokból következően, nem tesz lehetővé teljes mértékű rekonstrukciót, hanem adott, behatárolt időszakmensek alulnézetét teszi vizsgálhatóvá. A kiegészítő- és kontrollforrásként alkalmazott anyagok segítségével nem csak az utólagos, téves projekciók elkerülése valósulhat meg, hanem a forráskritika elve mellett a levelek emlékezési alakzatokként⁸ való vizsgálata is lehetővé válik. A levelek életpályájának, másodlagos kontextusainak vizsgálatában a tárgyak, szövegtárgyak elméletéhez és a családi irattárakhoz kapcsolódó kutatások eredményei nyújtanak elméleti alapot.⁹ Ebben az esetben az írott levél mint a kulturális emlékezet része, a

Fayard,. 1991. 373–407.

7 NIEDERMÜLLER Péter: *A mindennapok folklórja avagy a folklór mindennapjai*. In: *Folklór és mindennapi élet*. Szerk. NIEDERMÜLLER Péter. Budapest, Népművelési Intézet, 1981. 192–219.

8 A kommunikatív emlékezetet a személyközi, köznapi kommunikáció jellemzi, a kortárs emlékezet. A kulturális emlékezet a tárgyasult emlékezőképesség kifejeződése, szakavatott hordozók jellemzik. ASSMANN, Jan: *A kulturális emlékezet. Írás, emlékezés és politikai identitás a korai magaskultúrákban*. Budapest, Atlantisz Könyvkiadó, 2004. 88–89.

9 BÁNYAI Irén: *A „parasztirattárak” jelentősége az újkortörténeti muzeológiában*. In: *Studia*

kommunikatív emlékezet perspektívájából is értelmezhető.¹⁰ Ezáltal a levelek kapcsán készített interjúszövegek újabb megvilágításba helyezik a levelek tartalmát, egykori, illetve aktuális kontextusát és szerepét.

Az adott forrásanyagot mint „dokumentum nyomot” nem lehet abszolút premisszaként kezelni, mert nem egyértelműen a múlt „valósága”, hanem az adott hatalmi diskurzust magán viselő politikai, morális, kulturális, sőt esztétikai reprezentáció, amely magán hordozza ennek bélyegét.¹¹

Levelek és kontextusok

Egy gyergyószárhegyi levélhagyaték szerkezete és kontextusai

Az írott szövegek adott kontextuson belül jutnak jelentéshez, amelyek a szöveg értelmezési horizontját képezik. A szövegek előfordulhatnak releváns és irreleváns kontextusban. A privát szféra és a mindennapok világa az írás számára releváns kontextussá változott át.¹² A levelek eredeti közegükből kiszakadva, újabb és újabb tulajdonosok birtokába kerülnek, újabb és újabb funkcióknak rendelődnek alá.

A szekundér összefüggések értelmezésére választott levélkorpusz mint mikro-tárgyuniverzum¹³ a gyergyószárhegyi Becze család tulajdonát képezi, amely hosszú időn keresztül kirekedt a család aktívan használt teréből. A feltárt iratpopuláció elemei – hivatalos iratok, postai kártyák, levelek, emléklapok stb. – meghatározott időintervallum keretei közé helyezhetőek el, és műfajilag differenciált kategóriákat képviselnek. Létrehozásukhoz különböző személyek

Comitatensia. (1990) 2. 161–170.

¹⁰ A *relikviaszerű dokumentumforrások* közötti koherenciát a terepmunka során *előállított dokumentumok* teremtik meg. Lásd a problémafelvetés kérdéskörét. GYÁNI Gábor: *A mindennapi élet mint kutatási probléma.* In: *Aetas* 1. (1997) 151–161.

¹¹ Vö. K. Horváth Zsolt a történeti dokumentum nyom-jellegét, illetve a hozzá kapcsolódó rekonstrukciós folyamatát a nyomozás párhuzamában, aki az egyént a léptékváltással új arculatában mutatja meg. K. HORVÁTH Zsolt: *Az ők jele. Nyom, nyomozás, értelemképzés a Microstoria látószögéből.* In: *A narratív identitás kérdései a társadalomtudományokban.* Szerk: RÁKAI Orsolya, KOVÁCS Z. Zoltán. Budapest-Szeged, Gondolat-Pompeji, 2003. 173–209.

¹² Rudolf Carnapra hivatkozik Keszeg Vilmos. *KESZEG V.* 2008. 30., 165–166.

¹³ Hofer Tamás a különböző felszerelések és tárgyegyüttesek néprajzi elemzéséről írott munkájában támpontokat nyújt egy-egy családi tárgyegyüttes megítéléséhez is. Lásd: HOFER Tamás: *A „tárgyak elméletéhez”. Felszerelések és tárgyegyüttesek néprajzi elemzése.* In: *Népi Kultúra – Népi Társadalom* 13. (1983) 39–64.

járultak hozzá, térbeli és időbeni behatárolásuk elkülönülő. Az iratpopuláció részét képező levélanyag hangsúlyosan a család egykori tagjainak, Becze Balázs (1912–1988) és Becze Sándor (1896–1959) levelezését tartalmazza.

A kutatást meghatározó kérdésfelvetés egyrészt arra vonatkozott, hogy az iratok időbeli sorozatai, a családi kapcsolattartás dokumentumai – interjúkkal kiegészítve – milyen emlékezési és narrációs mechanizmusokat indítanak el abban a szociális és tárgyi közegben, amelyben őrzésük megvalósul. Másrészt amennyiben az írásbeliséget implikáló tárgyakkal – levélnek, fényképnek és emlékkártyának – megvan a maguk története, sajátos „kulturális biográfiával” rendelkeznek,¹⁴ ennek különböző kontextusait hogyan árnyalják a rájuk vonatkozó narratívák.

Az iratok általános áttekintése során egy kvantitatív és tematikus adatolást céloztam meg, az iratpopuláció rövid, felsorolásszerű áttekintésével.¹⁵ A levelek közvetlen tárgyi kontextusában található hivatalos iratok az 1908-tól 1970-ig terjedő időszakból származnak, amelyek többnyire román nyelvű iratok. A levelek közvetlen tárgyi kontextusa arra enged következtetni, hogy olyan iratok csoportosultak egy tömbbe, amelyek megőrzését pragmatikus (pl. jogi dokumentumok) és emotív (pl. szentkép) célok irányítják. Az iratok hagyományozása során a közbeeső tulajdonos kontaminálta saját lényegesnek vélt irataival, amely a közvetlen aktuális tárgyi kontextusát képezi a leveleknek.

Az elemzés szempontjából kiemelkedő mikro-tárgycsoportot a postakártyák és magánlevelek képezik. A magánlevelek és postakártyák egyértelműen és kizárólag Becze Balázs nevéhez fűződnek, ez az irattípus nem kontaminálódott a közbeeső tulajdonos ugyanilyen jellegű irataival. Becze Balázs levélhagyatéka 70 levelet és 35 postakártyát tartalmaz. Az adatolható levelek 1939 és 1978 közötti időszakból származnak.¹⁶ A levelek több mint felének időbeni behatárolására nem volt lehetőség a korábban hasznosított módszer segítségével, mivel a levelekhez tartozó borítékot nem őrizték meg, csak 20 levél esetében. A levelek 75%-a, 53 darab levél Becze Sándortól, illetve

14 Vö. KESZEG Vilmos: *Egy szöveg kontextusa*. In: *Korunk* (2006) VII/4. 41–47.

15 Az iratanyag áttekinthetővé tételéhez a Bányai Irén által kidolgozott kategóriákat követem. BÁNYAI I. 1973. 161.

16 Becze Balázs 27 éves korától 66 éves koráig terjedő időszak.

családjától származik. A maradék 20% különböző személyekhez rendelődik hozzá, 18 levél esetében két levél azonosítatlan. Lényegesnek vélem, hogy a nőnemű rokonokat leszámítva Becze Balázs levelező köre férfiakból tevődött össze. A Becze Sándortól (és családjától) származó 53 levél esetében a feladási hely és a meghatározott földrajzi terület kizárólag Pókaszeptek, Baja és Arad változatokat tartalmazza. A többi levél feladási helyeként Kolozsvár, Marosvásárhely, Nagyvárad, Gyergyószentmiklós és Szalacs jelenik meg, ami Becze Balázs levelezőkörének zárt földrajzi terére enged következtetni.

A levelek adatolása csak részben teszi körülhatárolhatóvá azt az időintervallumot, amelyen belül Becze Sándor és Becze Balázs leveleztek. Az 1955 és 1978 közötti időszak biztosan adatolható, továbbá azok a tartalmi elemek segítik a rekonstrukciós törekvést, amelyek kiemelkedő családi események időpontját határozzák meg. Egyik ilyen referenciapont Becze Sándor halála, amely a családtagok közötti levelezés további működésére is hatással van. Az utolsó, tőle származó, adatolható levél keltezése 1959 márciusa.¹⁷ A felesége által (későbbi években) feladott levél több alkalommal utal a férj halálára, a levél tartalmi egységeinek meghatározó elemeként építve be ezt a referenciát. Idő mérésére szolgáló referenciapontnak tekinthetők a gyerekekkel kapcsolatos események: a gyerekek kisiskolásként vannak megemlítve, amely a korábbi időpontra enged következtetni, a későbbi levelekben már a gyerekek érettségi vizsgájáról számolnak be a szülők. Becze Sándor halála után Edit (felesége) és Mária (lánya) folytatja a levelezés hagyományát megszólítva a család lemenő ágú tagjait is (Balázs rokonai, unokahúgai), ezáltal a két család közötti levelezés folytonosságát biztosítva.

A feltárt szövegtörzset által a kommunikáció egyirányú adatolása valósulhatott meg, a megőrzött levelek a Becze Sándor válaszleveleit tartalmazzák olyan rögzített keretek között kommunikálva, amelyek meghatározták annak milyenségét is. Az elemzésre kiválasztott levelezés a válaszleveleket tartalmazza. A levelek referenciája, a választ igénylő levél tartalmának reflektált egysége mellett, a család számára relevánsnak számító eseményeket, gondolatokat jelenít meg. Az interjúkkal szemben a levelek egy

¹⁷ A család genealógiai tábláján az 1959-es év van feltüntetve Becze Sándor halálának időpontjaként.

exponált szándékú perspektívából láttatják a levelező egyéneket. Az interjúk során a családtagok pontosították az említett személyekről szóló információkat felelevenítve az életpályájuk azon szegmenseit is, amelyek a család számára emlékezetesnek minősülnek.

A kutatás empirikus adatai alapvetően két nagyobb csoportba sorolhatók. Az elemzés egyik bázisát az archív anyagok alkotják – a levelek és ezek tárgyi kontextusa –, a másik részét pedig a beszélgetések és interjúk, amelyek apró, személyes történetet és anekdotát rendeltek hozzá a téma asszociációs mezejéhez.

Ezek a tárgyak olyan történeteket jelenítenek és elevenítenek meg, amelyek az emlékezést segítik, és meghatározott irányba terelik.¹⁸ A fiatalabb generáció tagjai többnyire azt a képet öröklik egy ismeretlen családtagról, amely megőrződött róla elsősorban a kommunikatív emlékezetben. Az említett dokumentumok ilyen értelemben közvetítő médiumai és konstitutív eszközei az emlékezésnek, a kulturális emlékezet médiumai.¹⁹ A dokumentumok kiegészítői és meghatározói az egymásról való és a családon belül kiépülő, illetve működő tudásnak. E tudás hagyományozódása folytán a tárgyak nem kizárólag ismeretközvetítő funkciójukban válhatnak hasznossá, hanem nagyfokú emlékeztető, legitimáló erővel is rendelkeznek. A családon belül az iratokkal való kontaktus bizonyos szempontból olyan vetülete a megkérdezett személyek életének, amelynek folyamán az egyének adott módon szocializálódnak a család történetébe. Az interjú során a történeteket átörökítő személy narrációtípusa válik dominánssá, hozzárendelve azokat a közvetlen élményeket és információkat, amelyet az ismétlődő alkalmak előhívtak. Ezzel szemben a levélben megírt ugyanazon esemény egyetlen kimerevített változatát mutatja.

18 RICOEUR Paul: *Emlékezet – felejtés – történelem*. In. *A kultúra narratívái. Narratívák 3.* Szerk: THOMKA Beáta. Budapest, Kijárat Kiadó. 1999. 51–69.

19 ASSMANN, Aleida: *Szövegek, nyomok, hulladékok: a kulturális emlékezet változó médiumai*. In. *Narratívák 8. Elbeszélés, kultúra, történelem*. Szerk: THOMKA Beáta. Budapest, Kijárat Kiadó, 2009. 146–160.

A levelek és levélírók – a másodlagos kontextus összefüggései

A levelek (re)kontextualizálási folyamatában a Becze család három generációjának különböző tagjaival készített interjúk szolgáltak kontrollforrásként²⁰, amelyek a levélírókra és a levelekre összpontosítottak. A beszélgetések árnyalták és szegmentálták a család különböző generációs tagjainak viszonyulását a levélhagyatékban megjelenő levélírókhoz, a levelekhez és a levelek által konzervált történetekhez. Beszélgetőtárstól és rokonsági viszonytól függően, a levél másodlagos kontextusai mellett, a levél tárgyi mivoltától a szemantikai vonatkozásig más-más funkció került a figyelem középpontjába.²¹

Az interjúk alkalmával Becze Sándor életútjának bizonyos mozzanatait a család különböző tagjai más-más perspektívából elevenítették fel. A róla közölt történetek mennyiségileg és tartalmilag differenciáltak: lánya az események előzményét, következményét és továbbításának kontextusait is feltárja, az unokahúgok viszont azokat a biografikus epizódokat tudják feleleveníteni, amelyek verbális szinten voltak forgalomban a családban. A levelek relevanciája számukra kizárólag a szerző személyéhez (és nem a levelek által mediált történetekhez) köthető.

Az információszerzés módja, illetve a ritka, személyes kommunikáció és interakció olyan helyzeteket teremtett, amelyek során a levélírók magukról pozitív képet nyújtottak. A kommunikáció esetükben hosszú ideig a levél általi reprezentáció során valósult meg, amelynek minősége és mennyisége megszabta azt is, hogy egymásról milyen információkat szerezhetnek az egyes családtagok.

A tulajdonosváltás folyamatában látható módon a levelek újabb és újabb funkciónak rendelődnek alá. A leszármazottak nem az eredeti tulajdonos személyes tárgyaiként, hanem a másodlagos tulajdonos emléktárgyaiként őrzik. Kontextusukból kiragadva megszűnik, átértékelődik az őket körülíró magyarázat is, újabb jelentéseket akumulálnak.

20 1. Becze Sándor generációja, 2. Becze Balázs generációja, 3. Becze Balázs unokahúgai.

21 A levél örökségként, emléktárgyként, biografikus és genealógiai történetet hordozó közegeként, legitimáló iratként, önaffirmációs dokumentumként is megjelenik az interjúk során.

Becze Sándor lánya olyan kompetenciával rendelkezik (a levelek elsődleges kontextusának ismerőjeként), amely lehetővé teszi számára a levelek keletkezésére való emlékezést, elhelyezésüket saját, illetve apja élettörténetében. Mivel legközelebbi családtagok írásairól van szó, pusztán az íráskép alapján azonosítani tudja őket. Tartalmukat tekintve olyan emlékekkel rendelkezik, amelyek körülírják és személyes élményekkel, apjáról, családról szóló történetekkel egészíti ki őket. Az általa képviselt helyzetben olyan mediátorként említhető, aki a megtörtént események, a levélben reprezentált történetek és a jelenlegi tulajdonosok között egy bizonyos tudást közvetít. A levelek rekontextualizálása Becze (Slezák) Mária számára olyan körülményt teremtett, amelynek során apja biográfiáját eleveníthette fel, a hangsúlyt a családtól való elszakadás előzményeire fektetve.

Becze Sándor – lánya elmondása szerint – nem maga választotta sorsának ilyen szerű alakulását, hanem egy hatalmi rendszer nyomása alatt hozta meg döntését. A levelezés esetükben egy kompenzációs stratégia része volt, az információk továbbítása mellett a jelenlétet, a szolidaritást jelentette. A levelek egyes szegmensei (pl. záró rész, nevek felsorolása) nem pusztán szövegformulaként képezik a levelek szerves részét, hanem mély érzelmi értékük van. „[...] *a határt lezárták, s ő olyan listán volt, hogyha visszajönnek, akkor megölik, mert tulajdonképpen ők ott az állomáson, olyan dolgokat tudtak el az akkori rendszer elől, hogy ha megtalálják, akkor őket kinyírják [...].*”

A beszélgetés során az is egyértelművé vált, hogy az adatolt levéltömb nem tartalmazza a levelezés teljes mennyiségét. A szóbeli közlés felülírja, kiegészíti és pontosítja a levelek által reprezentált viszonyrendszert, illetve tartalmakat. A személyes találkozás esetenként a levelezőpartneri viszony előfeltétele lehet, olyan implikátúra, amely progresszív hatással van a levelezésre.

„– *Hol tartjátok ezeket a leveleket, amiket Balázs bácsi írt?*

[B.(S.)M.] – A legszentebb helyen. Nem csak a Balázs bácsiét, a Jóskaét is.

– *Jóska bácsival is gyakran levelezett?*

[B.(S.)M.] Jóska bácsival nehezen. De ha írt, akkor egyszerre nyolc, számozta: »[...] folytatom Mária, akkor két napra rá folytatta ma ilyen az idő, esik az eső, ki nem tudunk menni [...]«, és folytatta onnan. *Egy levelet írt négy*

nap alatt, és most már fejezem be, mert teszi fel valaki a postára. Ugyanígy leveleztem Bözsi nénivel, Jolánka nénivel és ugyanígy Becze Balázssal. Na, most Balázssal nem sok levelem van meg, és van néhány darab, csak össze kell szedni, mert nem tudom, hol van elszórva. Béla bácsitól pedig három levelem van, úgy hiszem. Mert aztán utána, mikor jártunk úgy, hogy náluk is aludtunk, akkor aztán mindig, hogy írjal Béla bácsiéknak is, s mindig írtam, s válaszolt is, mindig azt írta, hogy amíg válasz nem jön, addig nem írok, mert nem akarok. Ő csak akkor ír, hogyha válasz jön.”

Becze Sándor életében a levél olvasására és írására rituális kontextust teremtett.

– *Sándor bácsi felolvasta-e ezeket a leveleket?*

[B.(S.)M.] – Igen. Felolvasta, sőt többször is felolvasta. Sőt tudod, mi történt? Hogy amikor kapta a leveleket, a leveleket, akkor *elvonult*, s megkereste azt a *pillanatot*, amikor felolvassa. *Nem rögtön olvasta fel a levelet, hanem akkor ő azt a pillanatot, amikor ő először elolvasta, akkor kiment és utána folytatta, az adott neki erőt. És utána pedig olvasott részleteket. Soha az ő leveléhez hozzá nem nyúltunk, mer a szülő levelei, az megint egy olyan dolog. És egy gyereknek nem is lehet.”*

A levelek rekontextualizálása a család számára csoportos visszaemlékezésre nyújtott alkalmat, melynek során a családtagok tudása újraszerveződött, kiegészítést nyert, illetve emlékeik megosztását és közös narratívába szervezését eredményezte. A közös szövegkonstrukció eredményeként egy új, koherens(ebb) történet jött létre.²² A levelezés Becze Sándor életében annak a lehetőségét nyújtotta, hogy részese lehessen annak a társadalmi közegnek, amelyből az adott politikai rendszer miatt kiszakadt.

A beszédesemény összetevőinek szabályszerűségei másként érvényesülnek a szóbeliség és az írásbeliség kontextusában. A beszélgetést aktivizáló tárgyak biografikus és kontextuális rekonstrukciója rámutat azokra a viszonyrendszerekre, amelyekbe létezésük során többszörösen beágyazódtak, és azokra a jelentésekre, amelyeket ennek során akkumuláltak.²³ A levelek

22 LÁSZLÓ János: *Társas tudás, elbeszélés, identitás. A társas tudás modern szociálpszichológiai elméletei.* Budapest, Scientia Humana/Kairosz, 1999. 113.

23 Fejős Z. 2000. 19. FEJŐS Zoltán: *Az idő – képzetek, rítusok, tárgyak.* In. *A megfoghatatlan idő Tabula könyvek.2.* Szerk: FEJŐS Zoltán. Budapest, Néprajzi Múzeum, 2000. 7–25.

újabb és újabb jelentéstartalmakkal bővülnek a generációról generációra való örökösödés során. Az egykori levelezői kör egyetlen ma is élő tagja a primer kontextusba helyezi a leveleket. Az örökösök azokat a szekunder jelentéseket tárják fel, amelyek az idő során a tárgyakhoz tapadtak.

A családi levelek és levélírási gyakorlatok

Becze Sándor a második világháború után menekültként telepedett le Magyarországra. Hosszú évekig nem térhetett vissza az országba, ezért a családi és baráti köteleket a levélváltások biztosították. A lányával készített interjúból kiderült, hogy számára ez kényszermegoldás volt. Egy 12 év távollét utáni nosztalgikus pillanatában megfogalmazott levélben így vall az otthonról, az otthonmaradtakról:

„1956 II-20.

Édes öcsém Balázs!

Ebben a pillanatban jöttem haza a hegyről, ilyenkor úgy eszembe jut az édes otthon. És a sok jó barát, de leginkább ti, vólnál Te itt édes Öcsém úgy sincs már senkim. Vannak barátaim akik szeretnek, de én nem járok sehová, kerülöm a társaságot. Ezek az emberek nem azok, akik mi vagyunk székelyek. Ha a jó Isten megsegít, és a nyáron haza mehetünk, sok, sok mindent el fogok mondani 12 év után. Az utlevélhez minden iratot leadtunk. Óriási hidegek voltak itt, mihez az itteni nép hasonló időjáráshoz nem emlékszik, annyi hó hullott, hogy azt hittük már eltemet.

Pista meggyógyult? Itt a nagy hideg miatt, febr. 15- márc 5éig szünet van az iskolában.

Az udvaron csináltak egy hó rakást és azon rodliznak a Gyermekek. Nem csak itt nálunk, hanem az egész Ország területén szünetel a tanítás, március 5 én mennek iskolába. A 27–29. fok hideg ellenére hála Istennek megusztuk hűlés nélkül, egyikünk sem volt beteg. Levelet nem kaptam csak Rózsitól, válaszoltam is rá. Ezt a levelet ezelőtt 2. héttel megírtam, most már befejezem, és holnap küldöm, Mária mindennap kérdezi, elküldteme már Balázs bácsinak a levelet.

Üdvözetemet add át a jó Barátaimnak. Ölelünk csókolunk mindnyájatokat, Katiékkal, Sándorékkal, Béláékkal, Jóskabácsiékkal együtt.

*III. 7 én adom postára
bátyádék.”²⁴*

Sándor

Becze Sándor levélírási gyakorlata hosszú időintervallumot felölelő egységet mutat egyetlen levél megírására és elküldésére vonatkozóan. Február 20-án keltezett leveléhez két hét múlva hozzátoldja az újabb aktuális információkat, majd március 7-én, a levél postázásának napján újabb tartalmi egységgel egészíti ki levelét. A levélzáradék azt a médiumot biztosította számára, amely által közvetett módon kontaktusba léphetett velük. A címzettet ez esetben a mediátor szerepébe helyezve elvárásként jelenik meg az üdvözet átadásának teljesítése, a levélírás tényét, a levél tartalmát meghatározott személyek irányába, a nyilvánosság fele irányítva.

A levelek írásának, címzésének és olvasásának kollektív vetülete a Becze Sándor által írt levelekben is hangsúlyos módon jelenik meg. A levélírás azon vonatkozása, amely a levél különböző megszólítottakat tartalmazó aspektusára irányul, ezeknek a leveleknek is meghatározó jelleget kölcsönöz. Az általa írt levelek közvetett és közvetlen módját is biztosítják azon személyek megszólításának, akik a címzett környezetében élnek és kommunikációs viszonyban állnak vele.

„1955. III-15-én

Édes Öcsém Balázs!

A táviratot és két leveledet megkaptam, neharagudj a késői válasz miatt.

Töbször nekifogtam a levélírásnak, de nem voltam képes irni, hogy megköszönjek neked sok mindent. Édes Öcsem, a jó Isten fizesse meg neked, azt a sok sok fáradságodat ...

A kártyákat Edit fogja vinni, az utlevelet megkapta várjuk a vizumot, jelenleg éppen pesten van ebben az ügyben. Mivel márc. 15 én nincs tanítás, előtte való napot hétfőt szabadságnak kérte, úgy három nap jött össze szabadnak. Vasárnap regg. Csabával felmentem pestre személyesen fog a románkövetségre menni a vizum ügyében. Ha megkapja a vizumot, tavasz előtt nem indulnak,

24 A levélrészletek betűhív átírásban szerepelnek.

akkor mindent megfogok irni az indulásra vonatkozólag, és más egyébről is értesíttelek.

Olvasd el a leveletem Katinak és Sándornak. Mi Istennek hála jól és egészségben vagyunk, hasonlót kívánunk mindnyájatoknak.. Sándor Edit és Gyermek.

A levélben utalások történnek arra vonatkozóan, hogy egyes események megbeszéléséhez a közvetlen verbális kommunikáció alkalmasabb. A levél nem alkalmas erre, ugyanakkor a verbális kommunikáció során másként szerveződik nem csak a tartalom, hanem a közlésre szánt esemény körülírása, árnyalása.²⁵ A levélváltások során gyakori utalás történik a levél magánjellegére vonatkozó bizalmatlansággal kapcsolatban, így arra vonatkozólag is, hogy tartalmilag úgy igazodik a levélíró, hogy közlendőjét a majdani hivatali cenzúra átengedje.

A jelen társadalmi és politikai helyzetből visszatekintve erre az időszakra nehezen elképzelhető az a szociopolitikai kontextus, amely életre hívja ezt a kommunikációs formát. A levél eleve kötött műfajiságán túl, újabb adalékként szolgál egyrészt az, hogy a személyes találkozást olyan feltételek nehezítették, amelyeknek a kommunizmus ellenőrzöttségének kellett megfelelniük, ugyanakkor újabb kötöttségként járultak hozzá a műfaji keretekhez azok az eljárások, amelyek a levelezés privát szféráját megsértették, gyakran hivatali eljárás volt a levelek tartalmának ellenőrzése, a levelek felbontása, mielőtt a címzetthez kerül volna. Lényeges szempont a levelezést meghatározó politikai és társadalmi miliő körvonalazása, amelybe a levelek ágyazódnak. Az írás egyéni motivációját, a levelek kivitelezésének egyéni vonatkozását kevésbé határozza meg ez a makrostruktúra, többnyire a megfogalmazott és leírt tartalomban érezteti hatását. A kommunista diktatúrának alárendelt társadalom szerveződésének mindennapjait meghatározta az a korlátozott életvitel, amelyben a kommunikáció is alárendelődött a képviselt ideológia szabályozásának.

A levelekben kommunikált tartalom szabályozását eleve meghatározza az a tény, hogy a levelezés olyan gyakorlatként érvényesül, amely nyilvánosságot

25 GOODY, Jack – WATT, Ian: *Az írásbeliség következményei*. In: *Szóbeliség és írásbeliség. A kommunikációs technológiák története Homérosztól Heideggerig*. Szerk: NYÍRI Kristóf– SZÉCSI Gábor. Budapest, Áron Kiadó, 1998. 111–128.

feltételez. A levelek hivatalos cenzúrázásának mértéke adott korszak és szituáció függvényében kisebb-nagyobb mértékben valósult meg.²⁶ A kommunizmus időszakában intenzív hivatalos cenzúrázási gyakorlat volt érvényben. Egy 1972-ből származó levél rámutat annak módjára, ahogyan a levélírók az ellenőrzés alól kiutat keresnek: *„Nagyon szépen köszönöm a továbbított levelet. Sajnos már a mi kettőnk levelezését is felbontják a megyeszékhelyen. Olyan otrombán csinálják, hála istennek, hogy csak a hülye nem veszi észre. Az a leveled, amiben a piros foto-boríték volt, amit T. leragasztott átlátszó ragasztószallaggal és hozzám felszakítva érkezett, bizonyította, hogy vagy itt vagy Sepsin valakit nagyon érdekel az én ügyem. Ezt a levelet Brassóban adom fel, hogy tájékoztassalak a dolgról. (...) Irtam neki többször, de nem itt adtam fel, hanem egyiket I. vitte Kolozsvárig, a másika G. Bukarestig és ott dobták postaládába. (...) Mivel a Te leveleidet is felbontják, így azt irtam T.nak, hogy legközelebbi válaszát küldje dupla borítékban a fodrásznőm címére, aki azt továbbítja, megkérem rá, persze csak annyit közölve vele a dolgról, amennyit feltétlenül szükséges.”*

A levelek átvilágítása és cenzúrázása ebben az időszakban ismert tény volt mindenki számára, a privát és nyilvános szféra közötti határtalanság a politikai rezsim meghatározta viselkedés- és kommunikációs minták beidegződését eredményezte.

A levelek tartalmát vizsgálva körvonalazódik az is, hogyan szocializálódik, avatódik be a levélírás gyakorlatába, illetve hogyan lesz folytatója ennek a hagyománynak a fiatalabb generáció. Becze (Slezák) Mária első levele az apja által írt levél mellékletében szerepel, mintegy annak folytatásaként, tagoltan. Névnapi jókívánságát fogalmazza meg, amely a gyermek levélírásának alkalmi voltát tükrözi: *„Névnapi alkalmából kívánok sok szerencsét és boldogságot. A Jó Isten sokáig éltesse [...]”* A teljes levél hátoldalán egy mondat szerepel: *„A gyerekek összecsepegtették”,* jelezve a gyerekek hozzá nem értését, ügyetlenségét, ugyanakkor a levélpapír minőségére, tisztaságára vonatkozó kritériumokat is. A második levél szintén mellékelten szerepel, az egy évvel később íródó apai levél mellett. Ekkor már külön lapra írva meséli el a számára fontos történéseket: időjárás-jelentés, a

26 Gudor Lajos református lelkész levelei más szempontból világitanak rá ugyanerre az időszakra. Az 1950. július 25-én kétévi fogságra ítélt lelképásztor levélírásának mennyiségét és nyelvhasználatát is szabályozták. A fogság ideje alatt havonta egyszer írhatott levelet, többnyire román nyelven, és felhívja a családtagok figyelmét is, hogy a hozzá küldött leveleket román nyelven fogalmazzák meg. GUDOR Lajos: *Napjaink számlálása Egy református lelkész életpályája és szolgálata.* Kolozsvár. 2012.

család egészségi állapota, a felnőttek beszélgetésének reprodukálása, ez utóbbi által önmagát is átminősítő – pontosabban: új státust körvonalazó – kategóriában láttatva: „*A vonatok itt nagyon sokat késnek. Van mikor egy óra hosszát. Rózsika néninek írtam találós kérdéseket [...]. A legközelebbi levélben legyen szíves az Annuska meg a Jolánka címét elküldeni.*” A harmadik levelet már önálló levélszöveggként írja egy húsvéti ünnep alkalmával. A levél struktúrája az apa által közvetített sémát követi, így mondanivalójának szegmentálásában az alapvető levélformulákat – például az „*Én most levélírásban búcsúzom, de viszontlátásban nem.*” – alkalmazza. A negyedik levél szintén ünnepnap alkalmával íródott. Az apa levélírási sémájának követése ebben is tetten érhető, ám határozottan individualizált formát mutat azáltal, hogy a levélíró szándékoltnak saját levelezői körére vonatkozó kapcsolatépítő és fenntartó igényeket fogalmaz meg benne. Ezen igényekre utal például az, hogy levélcímeket kér, név szerint felsorolja az üdvözöltek listáját – egyelőre csak a szűk családi körhöz tartozókat nevezve meg –, általános egészségi állapotra kérdez rá, valamint időjárásra vonatkozó információkat kér. A következő két levelet apja halála után írja, amelyek a meghatározó eseményre és az apára való emlékezésésként értelmezhetőek. Tartalmukat erőteljesen meghatározza a veszteségre való reflektálás, amely egyben legitimálja azt a magatartást, illetve szerepet, amelyet ebben a helyzetben a felnőtté váló gyerek megél. Ebben a szerepben saját újrarendeződő családi viszonyainak kereteit építi ki a levelek által. A címzett már nem csupán a nagybácsi, hanem a fiatalabb generáció néhány tagja is.

Az elemzett családi levelek rámutatnak arra a folyamatra is, amely során a családon belül a levélírói szerep kialakul. Becze Sándor lánya a személyes preferenciák mellett az apja által használt sajátos szövegklisék (pl. üdvözlőküldés) beépítését gyakorolja saját leveleinek szerkesztésében. A levél szerkezeti elemeinek használata mellett a levelezői körrel való interakcióban is bizonyos hagyományozódás figyelhető meg. Apja halála után ő vállalja a családi kapcsolatokat ápoló levélíró szerepet, a család levelezési hagyományát folytatva, a levélírás funkcióját más célokhoz rendeli. Becze Sándor levelezési gyakorlatában a családi levelek olyan pragmatikus funkcióval is rendelkeztek, amelyek a család gazdasági és jogi életének rendezését szolgálták, másrészt olyan koherenciát teremtő médiumként használta a levelet, amely jelenlétet és szolidarizálást biztosított azzal a mikrotársadalommal, amelyből ő kiszakadt. Halálát követően a családi levelezést lánya tartja fenn. Az általa írt levelekben a fentebb tárgyalt pragmatikus funkciók ritka esetben jelennek meg, erőteljesebb az apa által kiépített és hagyományozott szokáshoz való ragaszkodás, a rokoni kapcsolatok megerősítése és elmélyítése.

Következtetések

A kutatás során megfogalmazott értelmezés a 20. század második feléből származó magánleveleken keresztül közelít a levelek alapján körvonalazható levélíró egyénre/mikroközösségre, levélírási habitusokra és társadalompolitikai eseményekre. A családi archívumokban található alapforrások a levelet író és a leveleket őrző személyek szerepkörét is láthatóvá teszik. Az elemzés során azok a kérdéskörök bizonyultak releváns értelmezési szempontoknak, amelyek a személyes motivációk mellett a levélírási gyakorlat történeti és szociokulturális összefüggéseire is rávilágítanak. A levelet író személy mikrokontextusa a levelek egyéni és kollektív írásgyakorlatként való értelmezését teszi lehetővé, a biográfia, a műfajhasználat, a hagyomány és elsajátítás, az esemény- és énreprezentáció összefüggésében.

A levelezés – mint a legadekvátabb kommunikációs forma – általános elterjedése a populáris írásbeliségben, a 20. századra csúcsosodott ki. Mindez egy hosszú folyamat eredményeként valósulhatott meg. E folyamatban a levélműfaj alkalmoszerű és kompetenciafüggő használata pragmatikus funkcióval egészül ki, így elsősorban kommunikációs célokat szolgáló médiumként tölthette be szerepét. Másrészt olyan körülményeknek kellett bekövetkezniük, amelyekben az emberek kizárólag ebben a formában valósíthatták meg az egymással való érintkezést. A levélírás robbanásszerű elterjedését a személyes kapcsolatokat megbontó társadalompolitikai események tették szükségessé. Az átlagember számára olyan kommunikációs médiumnak bizonyult, amely az információ áramlását biztosította, és a meg bomlott társadalmi kapcsolatokat helyreállításában vállalt szerepet.

A levelek mind tartalmukban, mind a használható nyelv alapján közvetlen és közvetett módon megjelenítik a kommunikáció ellenőrzésének mechanizmusát, rávilágítanak az egy-egy időintervallumban működ(tethet)ő levelezési gyakorlatra, egyéni szempontokból mutatva be a kommunikáció gátjait (a kommunizmus időszakának cenzúrái) és feloldásának privát megoldásait.

Az egyetlen személy köré csoportosítható levelek az egyéni életpálya szegmenseinek eseményeit tartalmazzák. A levelek bizonyos élettörténeti epizódokat az aktuális események függvényében mutatnak be. Az életpálya bizonyos szakaszai szoros összefüggésben állnak a levelezéssel. Egyrészt a levelezés intenzitása változó jelleget mutat az életpálya során. A különböző fordulópontok és ünnepek, a magány, az utazások alkalmi levélváltásra ösztönzik az egyént. Másrészt a különböző életszakaszokhoz eltérő témák kapcsolódnak.

A levél, autoreflexív voltából fakadóan, a tényleges mondanivalón túl azokat a kontextusokat is megjeleníti, amelyek létrejöttét, továbbítását és

receptióját is meghatározzák. Az elemzett levelek e tartalmi vonatkozásai a levelező mikrotársadalom levélírási szokásainak kognitív struktúráját, működési szabályait tárják fel. A levélírásban megnyilvánuló egyén a szövegklisék és saját mondanivalója kontaminálása során önti adekvát formába a mondanivalóját. A levélírási gyakorlat elsajátításának kezdeti szakasza, a levélírásba való szocializáció jól nyomon követhető Becze Balázs családi leveleiben. A nagybácsi és családja hozzá küldött közös levelei hosszú évtizedeket ölelnek fel, amely során az gyerekből önálló leveleket író asszonnyá válik. Ezek a levelek szegmentálhatóvá teszik az életszakaszok függvényében a levélírási gyakorlatot és az ehhez kapcsolódó szocializációs folyamatot.

A levelek által a levélíró megalkotja, befolyásolja és popularizálja saját társadalmi szerepét, tekintélyét, státusát, ugyanakkor saját mikroközösségének hírértékű eseményeit is közvetíti. Így a levelek olyan, mások által szerkesztett történeteket is forgalmaznak, amelyek betekintést nyújtanak különböző mikrovilágokba, egyéni sorsokba, a megjelenített időegységek és hírértékű események a mindennapokat teszik láthatóvá.

A levél olyan médium, ami térben és időben közvetít, konzerválja és átörökíti a benne foglalt történeteket, szöveg és tárgyi mivoltában egyaránt utólagos felhasználását teszi lehetővé. A kutatás során készített interjúk rávilágítanak arra, ahogyan a levélgyűjtemény tulajdonosai más-más módon viszonyulnak az általuk birtokolt levelekhez. Legtöbb esetben a levelek kontextualizálása tárgyi mivoltuk által valósul meg, esztétikai értékük és adott személy továbbörökíthető lenyomataként maradnak fenn. A levelek rekontextualizálása biografikus és genealógiai történetek sorozatát tárja fel, amely során a kommunikatív és kulturális emlékezet szerveződése figyelhető meg.

Az elemzett magánlevelek sajátos módon jelenítik meg a 20. századi írásgyakorlat azon műfaját, amely a legkézenfekvőbb módon biztosította az egyének számára az események formába öntését és továbbítását, amelyhez kötött körülményként járult hozzá a műfajklisék és politikai ideológiák szervező ereje.

Annak a napjainkban is zajló (kommunikációs) folyamatnak a szemtanúi (részesei/gyakorló) vagyunk, amely a postai levelezés átalakulását és visszaszorulását, az autográf levelek megsemmisülését, ritkább esetben konzerválását eredményezi. Mindezek a magatartásformák a levelezésre irányuló egyéni/közösségi aspektusokat, szociokulturális gyakorlatokat vizsgálják meg, amelyek a levelezés folyamatának, a levél alakulástörténetének szerves részét képezik.

MELINDA FERENCZ: LIMITELE ȘI CADRUL CORESPONDENȚEI ÎN A 2-A JUMĂTATE A SECOLULUI XX

Correspondența s-a răspândit în cultura populară în secolul XX. Acest proces a fost influențat pe lângă alfabetizarea populației și de procese social-politice care au dus la destrămarea obișnuitelor medii sociale și de familie. Corespondenții își puteau exprima gândurile în cadrul anumitor limite: pe de o parte existau unele clișee care redădeau forma potrivită a scrisorii, pe de altă parte, conținutul scrisorii era influențat de regimul comunist care controla și sancționa în anumite cazuri formularea scrisorilor. Fondul de scrisori de la Lăzarea analizat în acest studiu este dovada procesului de însușire a tradițiilor corespondenței și prezintă modul în care o persoană încearcă să formuleze evenimente cotidiene, oferind totodată o perspectivă spontană asupra punctelor de vedere individuale referitoare la evenimentele istorice. În diferitele contexte, scrisorile se subordonează unor funcții diferite cu trecerea timpului, putând fi interpretate ca formațiuni istorice și genealogice ale memoriei.

MELINDA FERENCZ: THE LIMITS AND FRAMEWORK OF CORRESPONDENCE IN THE SECOND HALF OF THE 20TH CENTURY

Letter-writing became general within the frames of popular culture in the 20th century. The process was influenced on the one hand by the spreading of literacy and on the other by those social and political phenomena that resulted in the loosening of accustomed social and family ties. Letter-writers could formulate their thoughts along well defined lines: on the one hand there were given clichés that ensured the right form of the letter, on the other hand, the letters' content was greatly influenced by the communist regime that controlled the text and punished unaccepted formulation. The letters from the Lăzarea legacy analyzed in this study bear witness to the way a person learned to use formal tradition and tried to formulate everyday happenings within the frames of a political regime. At the same time they offer a spontaneous view from below on the individual viewpoints of historical events. In different contexts, these letters become subordinates of different functions with the passing of time and can therefore be interpreted as historical and genealogical forms of remembrance.